

'Sociale autonomie'

'Omgaan met ruzies en conflicten'

Inhoudsopgave

Toelichting bij deze handelingssuggestie	2
Aanpak	3
<i>Leerdoelen</i>	3
<i>Pedagogische interventies</i>	4
<i>Randvoorwaarden</i>	5
<i>Suggesties voor aanpak</i>	5
<i>Verwijzing naar spellen/prentenboeken</i>	7
Achtergrondinformatie	9
Bronnen	9

Door te klikken op een regel in de inhoudsopgave, ga je direct naar de bijbehorende tekst;
Als je in de tekst klikt op een blauw pijltje ga je terug naar de inhoudsopgave.

Toelichting bij deze handelingsuggestie

Leerkrachtvragenlijst Sociale autonomie

1. Zegt wat het ergens van vindt.
2. Komt verbaal voor zichzelf op.
3. Maakt eigen keuzes.
4. Regelt eigen zaken.

Leerlingvragenlijst Je mening geven of ideeën uitvoeren.

1. Ik zeg wat ik ergens van vind.
2. Ik zeg het als ik iets wel of niet wil.
3. Ik kom voor mezelf op.
4. Ik kies wat ik zelf wil.
5. Ik regel mijn eigen zaken.

Onder **sociale autonomie** wordt het volgende verstaan: *Sociale autonomie is de vaardigheid de eigen mening en behoeften tot uitdrukking te brengen en hieraan trouw te blijven.*

Onder **omgaan met ruzies en conflicten** wordt het volgende verstaan: *Omgaan met ruzies en conflicten heeft betrekking op spanning in een relatie of in een groep(je). Als er in een conflict of ruzie antisociaal gedrag wordt getoond, is het belangrijk om dat samen uit te praten, het goed te maken met elkaar en daarna weer op goede voet verder te gaan. Omgaan met competitie is een goede oefening. Omgaan met winnen en verliezen is een onderwerp dat bij ruzies en conflicten hoort.*

Aanpak

Leerdoelen

Bedenk vooraf: *Welk doel/welke doelen wil ik bereiken door te handelen?*

Preventief en curatief

De leerlijn met doelen uit deze handelingssuggestie kun je zowel preventief als curatief gebruiken. Wanneer je er preventief mee aan de slag wilt, kijk je welke doelen passen bij de leeftijd van de leerlingen in je groep. Je werkt gericht aan de doelen met passende activiteiten, net als je bij de cognitieve vakken doet. Daarnaast is het ook goed mogelijk om curatief met de leerlijn aan de slag te gaan wanneer je hebt gemerkt dat (een deel van) je groep uitvalt op het gebied van sociale autonomie en het omgaan met ruzies en conflicten.

Doel kiezen

Onderstaande leerlijn laat zien welke doelen bij welke ontwikkelingsleeftijd passen. Kies uit deze leerlijn een passend doel waar je met de groep of een individuele leerling aan wilt werken. Kijk daarbij naar wat de groep of leerling al wel beheerst en welk doel dus een passende volgende stap is.

Kijk daarnaast ook in het ZIEN! profiel naar waar de leerling/groep al goed in is. Dit kan gebruikt worden als compenserende factor(en): Welke doelen waar je aan zou kunnen werken, doen het meest een beroep op vaardigheden die een groep/leerling al meer laat zien? Daar kun je vaak het beste starten, omdat de kans op succes het grootst is als een leerling al aspecten beheerst. Voor sociale autonomie kan dit sociale flexibiliteit zijn (balans egoveerkracht) en sociaal initiatief (ruimtenemende vaardigheden).

< 4 jaar	4-6 jaar	6-8 jaar	8-10 jaar	10-12 jaar
<ul style="list-style-type: none"> Laat boosheid zien	<ul style="list-style-type: none"> Zegt duidelijk wat hij van de situatie vindt Uit zijn emoties zoals frustratie, boosheid of teleurstelling	<ul style="list-style-type: none"> Zegt duidelijk stop Blijft bij zijn mening wanneer hij gezegd heeft dat hij iets niet wil Geeft aan wat hij de volgende keer anders wil doen	<ul style="list-style-type: none"> Toont gevoelens van boosheid, verbaal en non-verbaal (niet slaan en schoppen)	<ul style="list-style-type: none"> Heeft een afwijkende mening

Door te klikken op een doel, ga je direct naar de aanpak die daarbij aansluit.

Aanpak

Denk eerst na over de volgende punten en baseer je aanpak op de antwoorden.

- Wil ik klassikaal of individueel aan deze ontwikkeltaak werken?
- Zie je het gedrag al wel in uitnodigende situaties? Oefen dan in niet-uitnodigende situaties. Zie je het gedrag nog vrijwel niet? Oefen dan in eerste instantie zoveel mogelijk in uitnodigende situaties.
- Denk bij je aanpak ook na over verschillen tussen jongens en meisjes. Jongens zijn meer lichamelijk ingesteld en meisjes meer verbaal. Jongens uiten hun emoties meer fysiek (duwen, stoeien). Ze hebben letterlijk en figuurlijk behoefte aan ruimte.

Pedagogische interventies

Bedenk bij bovenstaande doelen: *Wat vraagt dit van mij als leerkracht?*

Sociale autonomie voor deze groep is laag. Vraag je bij jezelf af wat jouw leerkracht gedrag is. Is jouw gedrag heel ruimtenemend: ben je veel aan het bepalen in de klas en vind je moeilijk om dingen los te laten? In dat geval kan het zijn dat de leerlingen geen ruimte voelen om sociale autonomie te laten zien.

Er zijn vijf pedagogische vaardigheden die je als leerkracht kunt inzetten om problemen te voorkomen en aan te pakken. Dit zijn:

- Leiding geven en grenzen stellen
- **Monitoring: balanceren tussen ruimte nemen en ruimte geven**
- Positieve betrokkenheid tonen
- Positieve bekrachtiging geven
- **Leren problemen oplossen**

Voor kinderen met een lage sociale autonomie kun je werken aan de volgende vaardigheden bij het omgaan met ruzies en conflicten.

Monitoring: geef kinderen ruimte om sociale autonomie te laten zien in ruzies en conflicten. Doe een stap terug en kijk of het kind zelf zijn mening kan geven over de situatie en zijn emoties op een goede manier kan uiten. Wanneer dit niet het geval is, kun je als leerkracht ruimte nemen en het kind helpen. Zorg ervoor dat ook deze leerlingen de gelegenheid krijgen om hun mening te geven.

Leren problemen oplossen: wanneer een leerling het lastig vindt om zelf om te gaan met ruzies en conflicten, kan hij baat hebben bij een meer gestructureerde aanpak. Dit kun je als leerkracht de leerling leren. Wanneer je vervolgens deze aanpak zelf consequent gebruikt, toon je de leerling hoe hij kan handelen bij ruzies en conflicten en het positieve effect daarvan. Kijk bij het kiezen van een aanpak naar wat past de leerling. Hierbij kun je denken aan het tellen tot 10 voordat je handelt.

Randvoorwaarden

Bedenk: *Welke zaken moeten op orde zijn, voordat ik aan een doel kan werken?*

Voordat er een proces plaats kan vinden, zijn er eisen waaraan voldaan moet worden. Zo zijn welbevinden en betrokkenheid vaak voorwaardelijk voordat aan de ZIEN! dimensies gewerkt kan worden. Hoe staat het hiermee in jouw klas?

Welke zaken moeten bij de leerlingen op orde zijn, waar je niet zonder kunt omdat een nieuwe aanpak anders niet werkt? Denk aan de behoeftenpiramide van Maslow: zijn de lichamelijke behoeften vervuld, en voelen kinderen zich veilig en zeker in de klas? Pas daarna kan aan de behoefte voor sociaal contact voldaan worden.

Zorg ook dat het klassenmanagement op orde is: kies een klasindeling die past bij de werkvormen die je toepast en die aansluit bij de vaardigheden van de leerlingen. Zorg voor duidelijke regels en hanteer ze consequent. Zorg voor activiteiten die uitdagen/in de zone van naaste ontwikkeling zitten en tegelijk ook haalbaar zijn.

Suggesties voor aanpak

Bedenk bij het kiezen van een suggestie: *Welke aanpak past bij het doel dat ik gekozen heb?*

Bij elke suggestie staat voor welke ontwikkelingsleeftijd de activiteit geschikt is, maar vaak kan het met kleine aanpassingen ook bij oudere/jongere kinderen toegepast worden. De activiteiten zijn vaak klassikaal, maar kunnen individueel gemaakt worden door als leerkracht die ene leerling in de gaten te houden en extra te stimuleren. Denk bij elke activiteit na over wat deze van jou vraagt wat betreft pedagogische interventies.

Laat boosheid zien (<4jaar) – de emotie boos

Om kinderen bewust te maken van de emotie boosheid kun je verschillende dingen doen:

- Wanneer een kind boosheid laat zien, hier woorden aan geven 'ik zie dat je boos bent'.
- Aan de hand van emotiekaarten verschillende emoties met de leerlingen in gesprek gaan. Laat hen nadoen wat er op de emotiekaarten staat en koppel dit aan situaties waarin deze emotie kan voorkomen.
- In conflict met een andere leerling benoemen wat de emoties zijn van beide leerlingen en bespreken waar deze emotie vandaan komt.
- Pauzeer in een verhaal wanneer je hoort of ziet dat één van de hoofdpersonen boos is. Vraag de leerlingen hoe hij zich voelt en laat het –indien mogelijk- zien op het plaatje.

Zegt duidelijk wat hij van de situatie vindt (4-6 jaar) – conflict bespreken

---

Wanneer kleuters met elkaar in conflict zijn, is het goed om dit op het moment zelf te bespreken. Zo weten zij nog waar het over gaat op het moment dat het wordt uitgepraat.

Laat de betrokken kleuters allemaal hun verhaal doen, zodat ze hun mening kunnen geven over hoe zij de situatie voor zich zien. Houd het wel kort; de spanningsboog van kleuters is niet zo lang.

Uit zijn emoties zoals frustratie, boosheid of teleurstelling (4-6 jaar) – emoties oefenen

---

Oefen met de kinderen de verschillende emoties. Laat foto's of filmpjes zien van kinderen die deze emoties vertonen en koppel situaties aan emoties.

- Wanneer kinderen bepaalde emoties uiten, kun je benoemen wat je als leerkracht ziet bij de kleuters. Welke emotie laat een kleuter zien en waaraan kun je dat zien?
- Emoties kun je goed oefenen in een dramales of in de gymnastiekzaal. Laten zien hoe je boos bent: stampen op de grond, gebalde vuisten.

Zegt duidelijk stop (6-8 jaar) – Stop, hou op.

Voor kinderen die het moeilijk vinden om stop te zeggen wanneer een ander kind te ver gaat, kan het helpen om van tevoren te oefenen. Leer ze aan dat ze 'stop, hou op' moeten zeggen wanneer een ander kind over hun grens heen gaat.

- Zorg dat je stevig staat. Dit kun je oefenen door de kinderen op twee voeten te laten staan (voeten een beetje gespreid) en als leerkracht langs te lopen en elk kind een klein duwtje te geven. Vallen ze om of wankelen ze, dan staan ze niet stevig.
- Kijk overtuigend. Kijk de ander aan en zet het op een serieuze manier. Wanneer je lachend zegt 'stop, hou op' dan denkt de ander misschien dat je het spelletje leuk vindt. Het kan helpen om je wenkbrauwen te fronsen. Kijk boos/streng naar de ander.
- Zeg 'stop, hou op' met een duidelijke, luide stem, zodat de ander het ook hoort. Geef hierbij ook aan waar de ander mee op moet houden, bijvoorbeeld met duwen, pakken of uitschelden.

Spreek met kinderen af dat ze naar de juf toe komen wanneer dit niet werkt en de ander niet ophoudt.

Blijft bij zijn mening wanneer hij gezegd heeft dat hij iets niet wil (6-8 jaar) – discussiëren

---

Laat de kinderen met elkaar in discussie gaan naar aanleiding van een stelling. Verdeel de klas in tweeën: de ene helft van de klas is voor de stelling, de andere helft tegen. Geef elke groep even de tijd om zich voor te bereiden. De kinderen moeten hun eigen standpunt zo goed mogelijk proberen te verdedigen.

Bedenk een situatie waarin twee mensen allebei iets anders willen, bijvoorbeeld: je vriend wil graag met jou spelen vanmiddag. Of: Een klasgenoot vraagt of hij jouw nieuwe stiften mag lenen.

- Maak tweetallen en geef de één de taak om de ander te overtuigen. De ander moet proberen om vast te houden aan wat hij niet wil.
- Bespreek het na met de klas. Hoe moeilijk is het om vast te houden aan wat je niet wilt?

Geeft aan wat hij de volgende keer anders wil doen (6-8 jaar) – reflecteren

---

Oefen met de leerlingen op het reflecteren. Dit kan heel makkelijk aan het eind van elke les. Reflecteer niet alleen of de inhoudelijke doelen behaald zijn, maar ook in hoeverre de leerlingen tevreden zijn met hun werkhouding. Wanneer ze denken dat het beter kan, ga dan het gesprek met ze aan en bespreek op welke manier het dan beter kan. Door dit vaker te doen, leren de kinderen beter/kritischer te reflecteren.

Toont gevoelens van boosheid, verbaal en non-verbaal (niet slaan en schoppen) (8-10 jaar) – boos zijn

---

Bespreek met kinderen dat het niet erg is om af en toe boos te zijn, en dat je je gevoelens niet moet opkroppen. Hiervoor kun je de emotiethermometer gebruiken.

- Bespreek met kinderen welke situaties je boos maken, en hoe je dat dan kunt laten zien (mimiek, gebalde vuisten, zeggen dat je boos bent).
- Bespreek ook met kinderen wat je kunt doen om uit die boosheid weg te komen.

NB. Eindig de les positief! Laat de kinderen bijvoorbeeld een tekening maken van iets waar ze blij van worden (muziek luisteren, spelletje spelen, een knuffel).

Heeft een afwijkende mening (10-12 jaar) – debatteren

Debatteren is een leuke manier om met de kinderen in discussie te gaan. Op internet zijn allerlei tips te vinden hoe je dit kunt aankleden.

- Zorg ervoor dat je vooraf alle regels duidelijk hebt besproken. Er moet een veilige sfeer in de klas zijn, wil het debatteren zijn doel bereiken.

Verwijzing naar spellen/prentenboeken

Bedenk: *Hoe kan ik materialen inzetten om te werken aan de leerdoelen?*

Het inzetten van spellen/prentenboeken kan een effectieve bijdrage leveren bij het werken aan sociale autonomie binnen het omgaan met ruzies en conflicten. Hieronder volgt een suggestie. Gebruik dit ter inspiratie en kijk wat er op jouw school aanwezig is.

Coöperatief spel 'Oogsttijd' / uitgeverij: Sunny Games/ Zonnespel / aantal spelers: 1-8 / geschikt voor: onder- en middenbouw / duur: kan variëren van 10-30 minuten.

In het voorjaar is allemaal groente gezaaid in de moestuin. Nu het zomer is, staat de tuin vol met heerlijke groente en is het tijd om te oogsten. De kinderen moeten de maïs, wortelen, tomaten en

boontjes oogsten voordat de zomer overgaat in de herfst. Elke speler heeft een eigen moestuintje, maar je kunt elkaar ook helpen zodat het beter lukt om alles op tijd te oogsten.

Voor dit spel zijn verschillende strategieën mogelijk, die de leerlingen in overleg met elkaar kunnen bepalen. Het kan dus ook gebeuren dat het spel op een manier wordt gespeeld waar een leerling het niet mee eens is. Deze leerling mag dan best zijn mening geven en zijn emoties zoals teleurstelling of frustratie uiten. Dit vraagt om de vaardigheid sociale autonomie.

Er zijn meer spellen en prentenboeken die erg geschikt zijn voor het oefenen van de leerdoelen. Kijk voor een volledig overzicht in ParnasSys onder informatief, onder het kopje 'Sova-methoden/materialen/prentenboeken'. Per spel is aangegeven welke doelgroep het spel voor is bedoeld en aan welke ZIEN! vaardigheden je met het spel kunt werken.

Achtergrondinformatie

Deze handelingssuggestie gaat om sociale autonomie binnen het omgaan met ruzies en conflicten.

De vaardigheid sociale autonomie heeft te maken met kiezen vanuit jezelf en met het bij je keuze kunnen blijven. Een kind dat deze vaardigheid beheerst weet wat het wil en ook waarom. Het blijft ook bij zijn keuze ook al is die anders dan die van een ander. Door te zeggen wat het ergens van vindt, komt het kind verbaal voor zichzelf op. Hiermee maakt een kind de eigen mening en behoeften kenbaar aan anderen. Het maken van een eigen keuze en het regelen van eigen zaken, ongeacht wat anderen zeggen of vinden, laat zien dat het kind vanuit zichzelf kiest en weet wat het wil. Het kind heeft eigenheid, wat tot uitdrukking komt in het hebben van eigen interessegebieden, hobby's en voorkeuren. Eigenheid is datgene wat het kind in aanleg als mogelijkheid heeft gekregen en dat zich in de interactie met de menselijke omgeving ontwikkelt om zo zijn unieke persoon-zijn te ontplooien (Kok, 2005).

Een kind dat niet of slechts beperkt in staat is om eigen mening en behoeften tot uitdrukking te brengen en eraan trouw te blijven, vraagt zijn omgeving om hem te helpen zijn eigen behoeften en meningen te ontdekken en daaraan vast te houden.

Wanneer een kind deze vaardigheid beheerst betekent dit voor de ontwikkeltaak 'omgaan met ruzies en conflicten' dat het kind eigenheid heeft. Het kan bij zijn eigen keuzes blijven en groepsdruk weerstaan en is niet al te afhankelijk van wat anderen van hem vinden.

Relatie met andere ZIEN!-dimensies

Door hun beperkte uiting van autonomie zijn deze kinderen vaak afhankelijk van andere kinderen, bijvoorbeeld van hun goedkeuring. Kinderen met weinig eigenheid scoren dan bovengemiddeld tot hoog op Sociale flexibiliteit. Zij zijn immers als het ware genoodzaakt zich aan te passen aan anderen. Het kind laat veel ruimtegevend gedrag zien, maar verliest daarbij de ruimte voor zichzelf. Ondersteunen we deze kinderen niet, dan lopen ze het gevaar een meeloper te worden, zonder eigen mening.

Bronnen

Broer, N.A., Haverhals, B., & Bruin, H.L. de (2012). *Verantwoording pedagogisch expertsysteem ZIEN! Voor het primair onderwijs!* Gouda: Driestar educatief.

Kok, J.F.W. (2005). *Specifiek opvoeden. Orthopedagogische theorie en praktijk*. Utrecht: De Tijdstroom.